

Kahramanmaraş İl Merkezi Semt Pazarlarında Satılan Bitkiler Hakkında Etnobotanik Araştırmalar

Yusuf Ziya KOCABAŞ¹, Osman GEDİK²

ÖZET: Kahramanmaraş'ta 2014-2015 yılları arasında yapılan bu çalışmada semt pazarlarında satışı yapılan bitkilerin bazı etnobotanik yönleri araştırılmıştır. Çalışma kapsamında şehir merkezindeki semt pazarlarına gidilerek, satışı yapılan bitkilerin hangi amaçlarla ve nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışma sonucunda semt pazarlarında 62 bitki taksonunun bazı etnobotanik özellikleri tespit edilmiştir. Tür sayısı bakımından en büyük familyalar sırasıyla; Labiatae 9 takson, Rosaceae 6 takson, Asteraceae ve Liliaceae 3 takson, diğer familyalar ise 2'şer taksona sahiptir. Bu bitki taksonlarının latince ve yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları familya isimlerine göre alfabetik olarak verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bitki, etnobotanik, Kahramanmaraş, semt pazarı

An Ethnobotanical Study of wild plants sold in district bazaar in Kahramanmaras

ABSTRACT: In this study carried out between 2014 and 2015 ethnobotanical properties of some wild plants sold in district bazaars of Kahramanmaras city was investigated. For this purpose, local markets were visited and determined the usage purpose of these plants. It is found that 62 taxa in local markets have some ethnobotanical properties. The largest number of species in the family respectively are as follows; Labiatae 9 taxa, Rosaceae 6 taxa, Asteraceae and Liliaceae 3 taxa and other families 2 taxa they took place. These plant taxa were alphabetically are given according to their family names, including their Latin and local names as well as with their used parts and usage purposes.

Key words: Ethnobotany, Kahramanmaras, local market, plant

¹ KSÜ, Türkoğlu MYO, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

² KSÜ, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

Sorumlu yazar/Corresponding Author: Yusuf Ziya KOCABAŞ, kocabasz@ksu.edu.tr

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren çeşitli doğal kaynaklar ilaç olarak kullanılmaktadır. Bitkiler farklı dönemlerde ve medeniyetlerde genellikle gıda, ilaç, çeşitli alet ve ekipman yapımı, yakacak, boya maddesi, evcil hayvanlara yem gibi farklı amaçlar için kullanılmıştır (Ghorbani, 2005). Kuzey Irak'ta Şanidar Mağarası'nda 1957 yılında yapılan mezar kazılarında bulunan; civanperçemi, kanarya otu, mor sümbül, gül hatmi, peygamber çiçeği, ebegümece ve efedra gibi bitki türleri bitki-insan ilişkisinin ilk bulguları olarak kabul edilir (Kendir ve Güvenç, 2010). Günümüzde bitkilerin kullanılması halen insanlar için önemli bir tedavi yoludur (Kültür, 2007). Birçok araştırmacı için bitkiler insanların günlük hayatında temel kullanım için vazgeçilmezdir (Kargıoğlu ve ark., 2008). Bitkilerin kullanım amacı ve yöntemi ile ilgili eşsiz bilgiler kuşaklar arasında aktararak günümüze kadar ulaşmıştır ancak bu bilgilerin aktarılmasında son dönemde kesinti olduğu tartışılmaktadır (Baytop, 1999; Tütenocaklı, 2002; Yıldırım, 2004; Koçyiğit, 2005). Elde edilmesi yüzyıllar süren ve paha biçilemez nitelikteki bu bilgilerin kayıt altına alınması ve sonraki kuşaklara bilim ışığında aktarılması çok önemlidir. İnsan ve bitki arasında yüzyıllardır devam eden ve vazgeçilemez bağ sonucunda, dünya üzerinde geniş bir kabul gören ve ciddi inceleme ve araştırmaların yapıldığı etnobotanik bilim dalı ortaya çıkmıştır (Koçyiğit, 2005). Etnobotanik kelimesi kökeni itibarı ile etno:insanlar ile ilgili araştırmalar botanik:bitki bilimi anlamına gelir. Etnobotanik, daha kapsamlı bakış açısıyla kültürel olarak farklılık gösteren insan topluluklarındaki bitki-insan ilişkileri anlamını taşır (Tütenocaklı, 2002; Yıldırım, 2004). Etnobotanik terimi ilk kez 1895 yılında kuzey Amerikalı botanikçi John Harshberger tarafından kullanılmıştır (Balick and Cox, 1996). 19 yy'ın sonunda etnobotanik bir bilim dalı olarak gelişmeye başlamış ve başta Dünya Sağlık Örgütü (WHO) olmak üzere birçok büyük ilaç şirketi de bu alandaki araştırmalara destek vermiştir (Chadwick and Marsh, 1994). Geleneksel etnobotanik bilgiler, farmakopeler ve tıbbi bitkilerin yaygın etkisi birçok araştırmaya konu olmuştur (Baytop, 1984; Tuzlacı and Erol, 1999; Sezik et al., 2001; Yeşilada et al., 2001; Tuzlacı and Aymaz, 2001; Özgen et al., 2004; Şimşek et al., 2004; Everest and Öztürk 2005; Kızıllar, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Demirci ve Özhatay, 2012; Akan ve Bakır, 2015; Günbatan ve ark., 2016). Dünya

Sağlık Örgütü geleneksel tedavi yöntemlerinin insan sağlığı üzerindeki rolüne odaklanmış ve geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanımının yaygınlaşması ve standardizasyonu için "Geleneksel Tıp Stratejileri" programını başlatmıştır (WHO, 2002). WHO'nun tespitlerine göre dünyada insanların % 80'i temel sağlık ihtiyaçları için geleneksel tedavi yöntemlerini kullanmaktadır ve dünya nüfusunun % 80'i tıbbi bitkilere dayalı tedavi yöntemlerinden yararlanmaktadır (WHO, 1998). Çeşitli hastalıkların tedavisinde farklı bitkilerin kullanılması yerli ilaçların geliştirilmesine ve o ülke ekonomisine de fayda sağlamaktadır (Aharonson et al., 1969; Silva and Abraham, 1981; Yaniv et al., 1987; Rahman and Zaman 1989; Marles and Farnsworth, 1995). Bugün oldukça önemli sayıda ilaç bitkiler kullanılarak geliştirilmiştir (Farnsworth and Soejarto, 1985). Ancak bitkilerin yoğun şekilde kullanımı doğal birçok bitki türünün neslinin devamını tehlikeye sokmuştur. Etnobotanik çalışmalar sayesinde bölgesel açıdan bitkilerin ve halktan alınan bilgilerin değerlendirilmesi önemlidir (Sadıkoğlu, 1998; Başaran, 2003) Etnobotanik sayesinde elde edilen bilgiler her ne kadar doğa ile insanın karşılıklı etkileşiminin sonucunu belirlese de bu yöndeki çalışmalar halkın ekonomik açıdan gelişmesine, biyoçeşitliliğin korunmasına, nadir ve endemik tehlike altında olan türlerin tespitine ve bu türler için gerekiyorsa yasal düzenlemelerin yapılmasına ayrıca farklı hastalıklara karşı dayanıklı bitki türlerinin kültüre alınması çalışmalarına da veri sağlar (Özhatay ve ark., 1997; Sadıkoğlu, 1998). Etnobotanik farklı disiplinlerdeki tekniklerden yararlanır, tüm çalışmaların ortak noktası ise bitkiyi tanımdır bu yönde de taksonomik çalışmalar önemli katkılar sunar (Yıldırım, 2004). Dünyada tıbbi amaçla kullanılan bitki türlerinin sayısının tahminen 20 000 ile 70 000 arasında olduğu düşünülmektedir (Leaman, 2006). Farmakolojik yönde araştırılan bitkilerin oranı ise % 15'tir (Başer, 1995). Dünyada yayılış gösteren bitki türleri düşünüldüğünde oldukça düşük olan bu sayı bu alanda daha çok araştırmanın yapılacağına ve yeni kimyasal maddelerin tespit edileceğine işaret etmektedir (Tarakçı, 2006).

Zengin kültürel mirası içinde etnobotanik bilgi hazinesi ile önemli bir yere sahip olan Türkiye bu manada eşsiz bir konumdadır. Türkiye sahip olduğu zengin flora ve halk ilacı kültürüne ait bilgiler sayesinde tıbbi bitki alanında potansiyel bir kaynaktır. (Hudson et al., 2000). Ayrıca ülkemiz çok sayıda bitkinin de gen

merkezi konumundadır. Dünyada bulunan yaklaşık 800 000 bitki türünün 12 000'den fazla tür ve tür altı taksonu Türkiye'de bulunmaktadır ve bunlarında % 33'ü endemiktir (Davis, 1965; Güner et al., 2000). Geleneksel olarak kullanılan tıbbi bitkiler Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin sahip olduğu zengin flora içinde yer alan tıbbi değeri yüksek olan bitkilere, ülkedeki farklı iklim ve coğrafik yapıdan dolayı değişik vejetasyonlarda rastlanmaktadır (Baytop, 1999).

Birçok araştırmacı etnobotanik açıdan kullanılan bitkilerin önemini çeşitli çalışmalarla göstermişlerdir (Turner, 1995; Pieroni, 1999; Pieroni et al., 2002; Van den Eyden et al., 2003; Ertuğ, 2004; Ogle et al., 2004; Kargıoğlu ve ark., 2008; Günbatan ve ark., 2016).

Günümüzde tarımı yapılan birçok kültür bitkisinin yabancı formları da yurdumuzda doğal yayılış göstermektedir. Türkiye'de tıbbi olarak kullanılan bitki sayısının 500 civarında olduğu bunlarında 200'ünün ihraç potansiyelinin olduğu belirtilmektedir (Baytop, 1999; Ekim ve ark., 2000; Aydın, 2004).

Bu araştırma kapsamında Kahramanmaraş kent merkezinde farklı yerlerde sabit ya da gezici semt

pazarlarında satışa sunulan bitki türleri etnobotanik açıdan değerlendirilmiştir. Tespit edilen bitkilerin kullanılan kısımları, ne şekilde değerlendirildikleri ve fotoğrafları da verilerek bu alanda yapılan çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır.

MATERYAL ve YÖNTEM

Çalışmanın yürütüldüğü Kahramanmaraş; 14 327 km² yüzölçümü ve sahip olduğu 11 ilçe ile Akdeniz bölgesinin doğusunda (K:37°11'-38°36' ve D:36°15'-37°42') yer alır (Şekil 1). Kent 1 089 038 nüfusa sahiptir (Anonim, 2016). Kahramanmaraş zengin biyolojik çeşitliliğe sahiptir, bunun nedeni Akdeniz ve İran-Turan fitocoğrafik bölgelerinin geçiş kuşağında bulunması ve Anadolu Diyagonalı'nın güneyinde iki kola ayrıldığı bölgede yer almasıdır (Davis, 1965). Bölgede kırmızımsı-kahverengi Akdeniz toprakları ile kahverengi ve kahverengi-kireçsiz orman toprakları bulunur (Anonim, 1973). Akdeniz ikliminin hâkim olduğu bölgede yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağmurlu geçer (Akman, 1990). Çalışma alanında başlıca; maki, orman ve step olmak üzere 3 farklı vejetasyon tipi görülmektedir (Varol, 2003).

Şekil 1. Kahramanmaraş il haritası

Bu çalışma 2014-2015 yılları arasında Kahramanmaraş kent merkezinde yer alan semt pazarlarında yürütülmüştür. Farklı günlerde değişik mahallelerde açılan gezici ve sabit semt pazarlarında satışa sunulan bitki türlerinin tespiti, yöresel isimleri,

kullanılan kısımları ne amaçla ve nasıl kullanıldıkları yönünde gerek ürünü satan kişiler gerekse de bu ürünleri tercih eden insanlarla görüşülerek belirlenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir (Şekil 3). Bitkilerin taksonomik olarak adlandırılması Flora of Turkey'e göre yapılmıştır

(Davis, 1965). Tespit edilen bitkilerin; familyası, kullanılan kısımları, hangi amaçla nasıl kullanıldıkları ve yöresel adları verilmiştir (Çizelge 2).

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu araştırma ile Kahramanmaraş kent merkezinde semt pazarlarında satılan 36 familya ve 56 cinsine ait toplam 62 farklı bitki taksonu tespit edilmiştir. Tespit edilen taksonlar Kahramanmaraş il merkezi çevresinde yer alan köylerden ve yakın ilçelerden temin edilmektedir. Semt pazarlarında satılan bitki

taksonları sistematik açıdan değerlendirildiğinde; tespit edilen bitkilerin % 62'si otsu, % 33'ü ağaç ve % 5'i çalı formundadır. Familya bazında ise ilk sırayı Labiatae (9 takson), ikinci sırayı Rosaceae (6 takson), üçüncü sırayı ise Asteraceae ve Liliaceae (3 takson) alırken diğer familyalar 2 veya daha az taksona sahiptir (Çizelge 1).

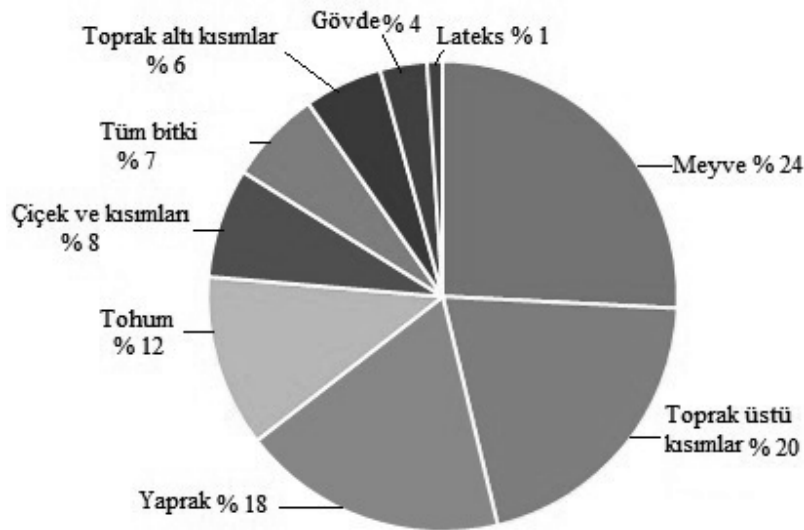
Bu sonuç etnobotanik alanında yapılmış diğer çalışmalarla benzerlik taşımaktadır (Kızıllıslan, 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008; Polat ve ark., 2012). Bitkilerin genel olarak; meyveleri (% 24), toprak üstü kısımları (% 20), yaprakları (% 18), tohumları (% 12) ve diğer kısımları farklı amaçlar için kullanılmaktadır (Şekil 2).

Çizelge 1. Çalışmada tespit edilen familyalara ait takson sayıları

Sıra	Familya adı	Takson Sayısı
1	Labiatae	9
2	Rosaceae	6
3	Asteraceae, Liliaceae	3
4	Anacardiaceae, Apiaceae, Cupressaceae, Fabaceae, Guttiferae, Lauraceae, Malvaceae, Moraceae, Solanaceae	2
5	Diğer	1

Kullanılan bitkilerin bir kısmı doğadan toplanarak (41 takson) bir kısmının ise (21 takson) kültürü yapılmaktadır. Tespit edilen taksonlardan 12'si sadece gıda amaçlı, 50'si ise hem gıda hem de tıbbi amaçlar için kullanılmaktadır. Bu çalışmada tespit edilen bitki

taksonlarının 27'si taze olarak tüketilirken 35'i kuru olarak kullanılmaktadır. Bazı taksonların ise (*Arbutus unedo*, *Cedrus libani* var. *libani*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*) odunsu gövdesi kullanılmaktadır (Çizelge 2).

Şekil 2. Çalışmada tespit edilen bitkilerin kullanılan kısımları

Şekil 3. Kahramanmaraş semt pazarlarında satılan bitkilere ait fotoğraflar; A) *Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum* (Körümen), B) *Arbutus unedo* (Seyregeç), C) *Arum maculatum* (Tirşik), D) *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna* (Alıç), E) *Eremurus spectabilis* (Çiriş), F) *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* (Ardıç), G) *Malus trilobata* (At elması), H) *Malva neglecta* (Kömeç), I) *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina* (Menengiç), J) *Rumex patientia* (Ebelik), K) *Solanum nigrum* subsp. *nigrum* (Yılan otu kökü), L) *Urtica dioica* (Isırgan)

Çizelge 2. Kahramanmaraş kent merkezinde semt pazarlarında satışı sunulan bitkiler

Familiya Adı	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
Amaryllidaceae	<i>Narcissus tazetta</i> L. subsp. <i>tazetta</i> L.	Nergiz	Çiçek	Süs
Anacardiaceae	<i>Pistacia terebinthus</i> L. subsp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engler	Çıtımık- Menengiç	Meyve, taze sürgünler	Astım ve mide ağrısı tedavisi, gıda
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	Tohum	Ağız yarası tedavisi ve gıda
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu	Toprak üstü kısım	Baharat
Apiaceae	<i>Ferula elaeochytris</i> Korovin	Çakşır	Tüm bitki	Prostat tedavisi ve afrodisyak etki
Araceae	<i>Arum maculatum</i> L.	Tirşik	Yaprak	Gıda
Asteraceae	<i>Gundelia tournefortii</i> var. <i>armata</i> Freyn & Sint.	Kenger	Latex	Mide rahatsızlıkları
Asteraceae	<i>Helichrysum plicatum</i> Dc. subsp. <i>plicatum</i> Dc.	Altın otu	Çiçek	Tansiyon ve kolesterol düşürücü,
Asteraceae	<i>Xanthium spinosum</i> L.	Pıtrak	Tohum	Şeker hastalığı tedavisi
Brassicaceae	<i>Nasturtium officinale</i> R.Br.	Ispatan	Yaprak	Gıda
Chenopodiaceae	<i>Beta vulgaris</i> L. var. <i>cicla</i> (L.) K. Koch	Pancar	Yaprak	Gıda
Cucurbitaceae	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Kabak	Çiçek	Gıda
Cupressaceae	<i>Juniperus drupacea</i> Lab.	Andız	Meyve	(Pekmez olarak tüketilerek) öksürtük kesici, saç dökülmesini engelleyici
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i> L.	Ardıç	Meyve, tohum	Kalp hastalıkları ve eklem kireçlenmeleri tedavisi
Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	İğde	Meyve, tohum	Nefes açıcı, gıda, kolye, tespih yapımı
Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i> L.	Kilit otu	Toprak üstü kısım	Eklem ağrıları tedavisi
Ericaceae	<i>Arbutus unedo</i> L.	Seyrengaç, Sarıcan	Gövde	Tansiyon düşürücü, sarılık tedavisi
Fabaceae	<i>Cicer arietinum</i> L.	Nohut	Tohum	Gıda
Fabaceae	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. var. <i>glabra</i> L.	Mayam/ Meyan	Kök	Sindirim kolaylaştırıcı
Guttiferae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Kantaron	Toprak üstü kısım	Romatizmal ağrılar, sinir hastalıkları tedavisi
Guttiferae	<i>Hypericum scabrum</i> L.	Sarı kantaron	Toprak üstü kısım	Göz hastalıkları (arpacık) tedavisi
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Yaprak, meyve	Saç dökülmesini engelleyici, şeker hastalığı tedavisi
Labiatae	<i>Mentha spicata</i> L. subsp. <i>spicata</i> L.	Nane	Yaprak	Baharat olarak, sindirim kolaylaştırıcı
Labiatae	<i>Micromeria fruticosa</i> (L.) Druce subsp. <i>bracycalyx</i> PH. Davis	Taş nanesi	Toprak üstü kısım	Mide rahatsızlıkları
Labiatae	<i>Micromeria myrtifolia</i> Boiss.&Hohen.	Güvercin otu	Yaprak, çiçek	Nefes darlığı tedavisi
Labiatae	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Reyhan	Yaprak	Baharat
Labiatae	<i>Sideritis perfoliata</i> L.	Dağ çayı	Toprak üstü kısım	İdrar artırıcı, soğuk algınlığı tedavisi
Labiatae	<i>Sideritis syriaca</i> L. subsp. <i>nusairiensis</i> (Post) Hub.-Mor.	Dağ çayı	Toprak üstü kısım	Soğuk algınlığı tedavisi
Labiatae	<i>Teucrium polium</i> L.	Paryavşanı	Toprak üstü kısım	Öksürtük kesici, romatizmal ağrıların tedavisi

Familiya Adı	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
Labiatae	<i>Thymbra spicata</i> L. var. <i>spicata</i> L.	Zahter	Toprak üstü kısım	Soğuk algınlığı, mide rahatsızlıkları tedavisi
Labiatae	<i>Thymus kotschyanus</i> var. <i>glabrescens</i> Boiss.	Kekik	Toprak üstü kısım	Baharat ve soğuk algınlığı tedavisi
Lauraceae	<i>Cinnamomum verum</i> J. Presl	Tarçın	Gövde kabuğu	Baharat, iştah açıcı
Lauraceae	<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	Yaprak	Baharat, saç bakımı
Liliaceae	<i>Allium cepa</i> L.	Soğan, üğürtmek	Çiçek sapı	Gıda
Liliaceae	<i>Allium scorodoprasum</i> L. subsp. <i>rotundum</i> (L.) Stearn	Körümən	Yaprak	Gıda
Liliaceae	<i>Eremurus spectabilis</i> Bieb.	Çiriş	Yaprak	Gıda
Loranthaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>abietis</i> (Wiesb.) Abromeit	Ökse otu, Güveldek	Yaprak	Tansiyon düşürücü, damar açıcı ve öksürük kesici
Malvaceae	<i>Hibiscus esculantus</i> (L.) Moench	Bamya	Meyve	Gıda, sinüzit tedavisi
Malvaceae	<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Kömeç	Yaprak	Gıda, menstrüal ağrıları azaltıcı
Moraceae	<i>Morus nigra</i> L.	Kara dut, Urmu dutu	Meyve	Gıda, iştah açıcı, ağız yarası tedavisi
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Beyaz dut	Meyve	Gıda, sindirimi kolaylaştırıcı, süt artırıcı
Pinaceae	<i>Cedrus libani</i> A.Rich. var. <i>libani</i>	Sedir ağacı	Gövde	Nasır tedavisi
Piperaceae	<i>Piper nigrum</i> L.	Karabiber	Meyve	Nefes açıcı, baharat
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	Meyve (Püskül: koçan bölümü)	Tansiyon düşürücü, idrar artırıcı
Polygonaceae	<i>Rumex patientia</i> L.	Labada, ebelik	Yaprak	Gıda
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Soğukluk/ Semizotu	Yaprak	Gıda
Pteridaceae	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	İrefe otu	Toprak üstü kısım	Böbrek taşı, mide yanması ve menstrüal düzensizlik tedavisi
Punicaceae	<i>Punica granatum</i> L.	Nar	Meyve	Ağız yarası tedavisine kan şekeri düşürücü
Ranunculaceae	<i>Nigella sativa</i> L.	Çörek otu	Tohum	Gıda, iştah açıcı
Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christi</i> Miller.	Karaçalı	Tohum	Kas krampları, eklem ağrıları tedavisi
Rosaceae	<i>Amygdalus communis</i> L.	Çağla	Meyve	Gıda
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i> Jacq.	Alıç	Gövde	Kalp ve damar sistemi için
Rosaceae	<i>Eriobotrya japonica</i> (Thunb.) Lindl.	Yenidünya	Yaprak	Romatizma tedavisi, nefes açıcı
Rosaceae	<i>Malus trilobata</i> C.K. Schneid.	At Elması	Meyve	Nefes açıcı, sindirim kolaylaştırıcı
Rosaceae	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. subsp. <i>divaricata</i> Ledeb.	Yonuz eriği	Meyve	Guatr
Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Kök	Nefes darlığı
Solanaceae	<i>Solanum melongena</i> L.	Patlıcan	Meyve sapı	Hemoroid tedavisi
Solanaceae	<i>Solanum nigrum</i> L. subsp. <i>nigrum</i> L.	İt üzümü	Kök	Romatizmal ağrılar için
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan otu	Yaprak	Romatizmal ağrılarda ve saç bakımı için
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i> L.	Asma	Yaprak	Gıda
Zingiberaceae	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Zencefil	Rizom	Bağışıklık sistemi güçlendiricisi, öksürük kesici
Zygophyllaceae	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çoban çökerten	Toprak üstü kısım	Damar açıcı, afrodizyak etki, böbrek taşı düşürücü

Kullanılan bitkilerden 8 takson mide rahatsızlıkları için (*Adiantum capillus-veneris*, *Glycyrrhiza glabra*, *Gundelia tournefortii* var. *armata*, *Malus trilobata*, *Mentha spicata* subsp. *spicata*, *Micromeria fruticosa* subsp. *bracycalyx*, *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina*, *Thymbra spicata* var. *spicata*), 7 takson çeşitli ağrılar için (*Equisetum arvense*, *Eriobotrya japonica*, *Hypericum perforatum*, *Malva neglecta*, *Paliurus spina-christi*, *Solanum nigrum* subsp. *nigrum*, *Urtica dioica*), 6 takson nefes açıcı olarak (*Elaeagnus angustifolius*, *Malus trilobata*, *Micromeria myrtifolia*, *Pistacia terebinthus* subsp. *palaestina*, *Piper nigrum*, *Rosa canina*), 4 takson kalp-damar sistemi rahatsızlıkları için (*Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*, *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus*, *Tribulus terrestris*, *Viscum album*) kullanılmaktadır. *Arbutus unedo*, *Helichrysum plicatum* subsp. *plicatum* ve *Viscum album* tansiyon düşürücü olarak kullanılırken, soğuk algınlığı için *Sideritis perfoliata*, *Sideritis syriaca* subsp. *nusairiensis* ve *Thymus kotschyanus* var. *glabrescens* kullanılmaktadır. Ayrıca 7 takson baharat olarak (*Anethum graveolens*, *Cinnamomum verum*, *Laurus nobilis*, *Mentha spicata* subsp. *spicata*, *Ocimum basilicum*, *Rhus coriaria*, *Thymus kotschyanus* var. *glabrescens*) kullanılmaktadır (Çizelge 2).

Bölgede yaygın olarak bulunan *Rhus coriaria* tohumları olgunlaşınca toplanmakta dekoksiyon yöntemiyle elde edilen "Sumak ekşisi" ağız yarası tedavisinde ve yemeklere lezzet vermek amacıyla kullanılmaktadır. Bu tür mide krampları için ve farklı bölgelerde de baharat olarak kullanılmaktadır (Polat ve ark., 2012; Akan ve Bakır, 2015). *Ferula elaeochytris* kök ve toprak üstü kısımları prostat tedavisi için ayrıca afrodisyak etkisi nedeniyle kullanılmaktadır. Sadece köklerinin kısırlık ve şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığı da bilinmektedir (Akan ve Bakır, 2015). *Arum maculatum* bölgede "Tırşik" olarak bilinmektedir, içerdiği alkaloidlerden dolayı zehirli bir türdür (Kızıllarslan, 2008). Özel bir yöntemle hazırlanan "Tırşik çorbası" bölgede sevilerek tüketilmektedir (Demirci ve Özhatay, 2012). Kuru halde satılan *Micromeria myrtifolia*'nın toprak üstü kısımları nefes darlığı, *Xanthium spinosum* tohumları şeker hastalığı tedavisinde

kullanılmaktadır. *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* tohumları bölgede kalp hastalıkları ve eklem kireçlenmelerine karşı kullanılmaktadır, farklı çalışmalarda nefes açıcı olarak da kullanıldığı bildirilmiştir (Kargıoğlu ve ark., 2008). *Urtica dioica* bölgede genellikle saç bakımı ve romatizmal ağrılar için kullanılırken farklı çalışmalarda bu kullanımın yanısıra idrar artırıcı ve sindirim kolaylaştırıcı özelliğinden de bahsedilmektedir (Polat ve ark., 2012). *Elaeagnus angustifolia* genellikle şeker hastalığı ve üriner sistem rahatsızlıkları için kullanılırken (Sezik ve ark., 1991) bölgede nefes darlığı tedavisinde kullanılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma ile Kahramanmaraş kent merkezinde semt pazarlarında satışa sunulan farklı familyalara ait 62 bitki taksonu tespit edilmiştir. Tespit edilen bitkiler gıda, tedavi ve süs amacıyla kullanılmaktadır. Bu tür bitkilerin tercih edilmesinin sebepleri; besleyici özellikte olmaları, içerdikleri etken maddelerden dolayı tıbbi özellik taşımaları ve farklı ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılabilir olmalarıdır. Özellikle tıbbi açıdan tercih edilen bitkilerin kullanımında içerdikleri etken maddelerden dolayı gerek kullanım şekli ve dozu gerekse de hazırlanışı konularında dikkatli olunması gerekmektedir. Etnobotanik özelliği olan bitkilerin bir kısmı doğadan toplanırken bir kısmının ise kültürü yapılmaktadır. Doğadan toplanan bitkilerin toplandığı yer ve toplanma zamanı önemli olduğu kadar kültür bitkilerinin de yetiştirilme şekline dikkat etmek gerekir. Bitkilerin bilinçsiz ve fazla miktarda toplanması ile bölgede yürütülen hayvancılık faaliyetlerinin birçok taksonun yaşam alanını daraltması ve birey sayısını etkilemesi olasıdır. Etnobotanik araştırmalar ile elde edilen geleneksel bilgilerin mevcut bilimsel literatürlerle karşılaştırması yapılarak daha evrensel ve daha etkili sonuçları ortaya çıkarılabilir. Bu araştırmamızın diğer etnobotanik çalışmalarla kıyaslanarak Türkiye'nin bu açıdan zengin yapısının ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca farklı disiplinlerde (ekoloji, farmakoloji, taksonomi) yapılacak çalışmalara da fikir vermesi mümkündür.

KAYNAKLAR

- Aharonson Z, Shami J, Sulman FG, 1969. Hypoglycaemic effect of the Salt Bush (*Atriplex halimus*)-a feeding source of the Sand Rad. *Diabetologia*, 5:379-383.
- Akan H, Bakır Y, 2015. Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açısından Araştırılması. *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 4(2), 219-248.
- Akman Y, 1990. İklim ve Biyoiklim Biyoiklim Metodları ve Türkiye İklimleri. *Palme yayınları*, Ankara, 97s.
- Anonim, 2016. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. <http://kahramanmaraş.bel.tr>. (Erişim tarihi 20 Nisan, 2016)
- Anonim, 1973. Kahramanmaraş İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu, Ankara.
- Aydın S, 2004. Anadolu Diyagonalı: Ekolojik Kesinti Tarihsel-Kültürel bir Farklılığa İşaret edebilir mi?. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 17, 117-137.
- Balick M, Cox P, 1996. *Plants, People and Culture. The Science of Ethnobotany*. Scientific American Library, USA. 228 p.
- Başaran S, 2003. Elmalı Yöresinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Dergisi*, 211:5.
- Başer KHC, 1995. Tıbbi Bitkiler. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 331: 76-79.
- Baytop T, 1984. *Therapy with Medicinal Plants in Turkey (Past and present)*. İstanbul University Publications, İstanbul.
- Baytop T, 1999. *Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi*. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul. 409s.
- Chadwick DJ, Marsh J, 1994. Ethnobotany and the search for new drugs. In: *Ciba Foundation Symposium*, vol. 185. Wiley, Chichester, 280 p.
- Davis PH, 1965-1985. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*. Vol. 1-9, Edinburgh University Press. Edinburgh.
- Demirci S, Özhatay N, 2012. An Ethnobotanical Study in Kahramanmaraş (Turkey); Wild Plants Used For Medicinal Purpose in Andırın, Kahramanmaraş. *Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences*, 9(1).
- Ekim T, Koyuncu M, Vural M, Duman H, Aytaç Z, Adıgüzel N, 2000. *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı Eğrelti ve Tohumlu bitkiler*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Ankara. 246s.
- Ertuğ F, 2004. Wild edible plants of the Bodrum Area (Mugla, Turkey). *Turkish Journal of Botany*, 28:161-174.
- Everest A, Öztürk E, 2005. Focusing on the Ethnobotanical Uses of Plants in Mersin and Adana Provinces (Turkey). *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, 1: 6.
- Farnsworth NR, Soejarto DD, 1985. Potential consequence of plant extinction in the United States on the current and future availability of prescription drugs. *Economy Botany*, 39: 231.
- Ghorbani A, 2005. Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Turkmen Sahra, north of Iran (Part 1): General results. *Journal Ethnopharmacol*, 102: 58-68.
- Günbatan T, Gürbüz İ, Gençler A, 2016. The current status of ethnopharmacobotanical knowledge in Çamlıdere (Ankara, Turkey). *Turkish Journal of Botany*, 40: 241-249.
- Güner A, Özhatay N, Ekim T, Başer KHC, 2000. *Flora of Turkey*. Volume 11, Edinburgh University Press. Edinburgh. 656 p.
- Hudson JB, Lee MK, Şener B, Erdemoğlu N, 2000. Antiviral activities in extracts of Turkish medicinal plants. *Pharmaceutical Biology*, 38 (3): 171-175.
- Kargıoğlu M, Cenkçi S, Serteser A, Evliyaoğlu N, Konuk M, Kök MŞ, Bağcı Y, 2008. An ethnobotanical survey of inner-west Anatolia Turkey. *Human Ecology*, 36: 763-777.
- Kendir G, Güvenç A, 2010. Etnobotanik ve Türkiye'de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30-1: 49-80.
- Kızıllarlan Ç, 2008. İzmit Körfezi'nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, 73s.
- Koçyiğit M, 2005. Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, 82s.
- Kültür Ş, 2007. Medicinal plants used in Kırklareli province (Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*, 111: 341-364.
- Leaman DJ, 2006. *Sustainable Wild Collection of Medicinal and Aromatic Plants, Development of an International Standard*. Medicinal and Aromatic Plants -Springer, Netherlands.
- Marles RJ, Farnsworth NR, 1995. Antidiabetic plants and their active constituents. *Phytomedicine*, 2:137-189.
- Ogle BM, Dung NNX, Do TT, Hambraeus L, 2004. The contribution of wild vegetables to micronutrient intakes among women. An example from the Mekong Delta, Vietnam. *Ecology of Food Nutrition*, 40: 159-184.
- Özgen U, Kaya Y, Coşkun M, 2004. Ethnobotanical Studies in the Villages of the District of Ilica (Province Erzurum) Turkey. *Economic Botany*, 58: 691-696.
- Özhatay N, Koyuncu M, Atay S, Byfield A, 1997. Türkiye'nin Doğal Tıbbi Bitkilerinin Ticareti Hakkında Bir Çalışma. *Doğal Hayatı Koruma Derneği*, 9:7.
- Pieroni A, Nebel S, Quave C, Münz H, Heinrich M, 2002. Ethnopharmacology of liakra: traditional weedy vegetables of the Arbereshe of the Vulture area in southern Italy. *Journal of Ethnopharmacology*, 81: 165-185.
- Pieroni A, 1999. Gathered wild food plants in the upper valley of the Serchio river (Garfagnana), Central Italy. *Economic Botany*, 53: 327-341.
- Polat R, Selvi S, Çakılcıoğlu U, Acar M, 2012. Investigations of ethnobotanical aspect of wild plants sold in Bingöl (Turkey) local markets. *Biological Diversity and Conservation*, 5(3),155-161.
- Rahman AV, Zaman K, 1989. Medicinal plants with hypoglycemic activity. *Journal of Ethnopharmacology*, 26 (1):1-55.
- Sadıkoglu N, 1998. Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi, 75s.
- Sezik E, Tabata M, Yeşilada E, Honda G, Goto K, Ikeshiro Y, 1991. Traditional medicine in Turkey. I. Folk medicine in Northeast Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 35:191-196.
- Sezik E, Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T, 2001. Traditional Medicine in Turkey X. Folk Medicine in Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 75: 95-115.
- Silva F, Abraham A, 1981. The potentiality of the Israeli Flora for medicinal purposes. *Fitoterapia*, 195-200.

- Şimşek I, Aytekin F, Yeşilada E, Yıldırım S, 2004. An Ethnobotanical Survey of the Beypazarı, Ayas, and Gudul District Towns of Ankara Province (Turkey). *Economic Botany*, 58: 705–720.
- Tarakçı S, 2006. Beykoz Civarındaki Tıbbi Özellik Taşıyan Bitkiler Üzerine Araştırmalar. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış) Doktora Tezi, 148s.
- Turner NJ, 1995. *Food Plants of Coastal First Peoples*. Vancouver: UBC Press, 164 p.
- Tuzlacı E, Erol MK, 1999. Turkish Folk Medicinal Plants, Part II: Eğirdir (Isparta). *Fitoterapia*, 70: 593-610.
- Tuzlacı E, Aymaz PE, 2001. Turkish Folk Medicinal Plants, Part IV: Gönen (Balıkesir). *Fitoterapia*, 72: 323–343.
- Tütenocaklı T, 2002. Ayvıcık (B1, Çanakkale) ve Çevresinin Etnobotanik Bir Çalışma. XVII. Ulusal Biyoloji Kongresi, 21-24 Haziran 2004, Adana.
- Van den Eyden V, Cueva E, Cabrera O, 2003. Wild foods from southern Ecuador. *Economic Botany*, 57: 576–603.
- Varol Ö, 2003. Başkonuş Dağı (Kahramanmaraş) Florası. *Turkish Journal of Botany*, 27 (2), 117-139.
- WHO, 2002. World Health Organization, Traditional Medicine Strategy 2002-2005. Geneva, Switzerland: WHO.
- WHO, 1998. Regulatory Situation of Herbal Medicines-A Worldwide Review, World Health Organization, Geneva.
- Yaniv Z, Dafni A, Friedman J, Palevitch D, 1987. Plants used for the treatment of diabetes in Israel. *Journal of Ethnopharmacology*, 19 (2): 145-151.
- Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Tanaka T, Takeda Y, 2001. Traditional Medicine in Turkey. X. Folk Medicine in the Eastern Part of Central Anatolia. *Journal of Ethnopharmacology*, 75: 95–115.
- Yıldırım S, 2004. Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 17:175-193.